

Czarodziejskie słowo w czasach pandemii. Bajki, dzieci i rodzice (doniesienia z badań)

Magic word in times of pandemic. Fairy tales, children and parents
(research report)

DOI 10.25951/9577

Wprowadzenie, czyli o edukacji w rodzinie

Edukacja większości dzieci w wieku przedszkolnym odbywa się w dwóch rodzajach środowisk. Są to dom rodzinny oraz przedszkole. Ze względu na fakt, iż w okresie pandemii COVID-19 nie wszystkie dzieci uczęszczały regularnie na zajęcia zorganizowane w przedszkolu, własny dom i związani z nim ludzie stali się najważniejszym otoczeniem wspierającym edukację dziecka w tym wieku. Sytuacje edukacyjne znaczące w środowisku domowym to przede wszystkim sytuacje codzienne, w których dziecko kontaktując się i współpracując z rodzicem, zdobywa nową wiedzę i umiejętności (Molińska, Ratajczyk 2014, s. 39).

Naturalne środowisko edukacyjne dzieci w wieku przedszkolnym tworzą najbliżsi ludzie – rodzice. Rodzice w oczach kilkulatek są autorytetami w wielu dziedzinach. Często właśnie do nich dzieci kierują pytania, które w wieku przedszkolnym są podstawowym i bardzo ekonomicznym sposobem zdobywania wiedzy. Dzieci pytają i, co szczególnie istotne, zastanawiają się nad tym, co usłyszą. Ten wysiłek intelektualny inwestowany przez kilkulatek w zrozumienie i utworzenie koncepcji omawianych zjawisk jest konieczny w procesie rozwoju myślenia (tamże, s. 48). Zatem rodzice, chcąc edukować dziecko w wieku przedszkolnym, muszą odpowiadać na jego pytania oraz zachęcać do rozmowy, wyrażania własnego zdania.

Rola rodziców jako osób wspierających edukację dziecka w wieku przedszkolnym uległa nieco zmianie w czasie pandemii COVID-19. Była to sytuacja nowa, trudna. Wymagała zatem szczególnych działań, mających ułatwić dziecku zrozumienie otaczającej je rzeczywistości. Specjal-

nego znaczenia nabrało tu zbudowanie mu poczucia bezpieczeństwa, tak aby miało pewność bycia wspieranym w sytuacji nowej, trudnej, w tym zaskakującej, nagłej, niejasnej, z dużym ładunkiem emocji innych ludzi. Ważnym zadaniem rodziców dziecka w wieku przedszkolnym jest uczenie go poruszania się w przestrzeni nie tylko domowej, przedszkolnej, ale również w otaczającym go świecie fizycznym i społecznym. Dotyczy to znajomości tradycji, zwyczajów i codziennych rytuałów, ale również bieżących kwestii społecznych.

W okresie pandemii COVID-19 nauczyciele przedszkolni oczekiwali, aby rodzice pomagali im w opanowaniu przez dzieci kompetencji kluczowych, takich jak zaufanie do świata, siebie i innych ludzi oraz dali poczucie, że są one w stanie sprostać różnym zadaniom, a świat i inni ludzie będą je wspierać w realizacji ich zamierzeń (Matejczuk 2014, s. 27). Wypełnianie przez rodziców takich oczekiwań nauczycieli często budowało frustrację wszystkich zainteresowanych stron. Są jednak zajęcia, do których nauczyciele powinni zachęcać rodziców, bowiem wspierają edukację przedszkolną i budują związek między rodzicami a dzieckiem. Głośne czytanie bajek dziecku jest niewątpliwie takim sposobem spędzania czasu, kiedy rodzice stają się w sposób naturalny nauczycielami wspierającymi edukację przedszkolną dziecka (Murawska 2014, s. 27).

Do refleksji, czyli o korzyściach głośnego czytania bajek dziecku przez rodzica

Bajki i dzieci są jak jajka i bekon. Ich związek jest nierozłączny. Na całym świecie, pośród wielu różnorodnych kultur i sposobów życia, głośne czytanie bajek przez rodzica przyciąga publiczność złożoną z zasłuchanych i zachwyconych dzieci (Brett 2011b, s. 11).

Istnieją uzasadnione podstawy takiego stanu rzeczy. Głośne czytanie bajek dziecku przez rodzica:

- daje okazję do poznania świata; gdy dziecko zaczyna stawiać pytania dotyczące tekstu, rodzice mają okazję, by ten obraz świata rozwijać, poszerzać;
- wzbogaca, rozbudowuje słownik dziecka; wprowadza nowe słownictwo do słownika biernego dziecka, które z czasem pojawi się w słowniku czynnym;
- jest okazją do kształcenia języka mówionego dziecka; czytanie dziecku stanie się podstawą do opowiadania przez nie zasłyszanych tekstów;
- inspirowanie wyobraźnię, stanowi podstawę ujawniania się możliwości twórczych dziecka;
- angażuje emocjonalnie, umożliwia wspólną interpretację zachowań innych i uczenie się reagowania na wywołane emocje; jest to okazja do po-

znania własnego dziecka, śledzenia jego wrażliwości i wspierania jego rozwoju emocjonalnego;

- daje okazję do kształtowania systemu wartości dziecka;
- jest to sytuacja, w czasie której dziecko buduje poczucie bezpieczeństwa; doświadczenie bliskości w czasie wspólnego czytania może być tym, czego dziecko najbardziej oczekuje;
- motywuje do nauki czytania, często inicjuje moment samodzielnego podjęcia czytania; dobra atmosfera, w jakiej przebiega wspólne czytanie, i poczucie bezpieczeństwa zrodzone w kontakcie z rodzicami dają dziecku odwagę do podjęcia próby czytania;
- stanowi wzór dobrego, poprawnego czytania; w czasie nauki czytania, gdy dziecko śledzi tekst, pozwala wiązać wzór graficzny wyrazu z jego odpowiednikiem fonetycznym (Murawska 2014, s. 28).

Głośne czytanie bajek dziecku przez rodzica, z interesującą, żywą modulacją głosu, tworzy niewątpliwie atmosferę pełną ciepła i miłości. Chwile spędzone z własnym rodzicem w czasie głośnego czytania bajek zostają w pamięci na całe życie, zarówno dla dziecka, jak i rodzica. Budują one nie tylko więzi emocjonalne i poczucie bezpieczeństwa, lecz również mają znaczenie dla rozwoju poznawczego dziecka. Dziecko, słuchając, poznaje świat, wzbogaca słownictwo, rozwija wyobraźnię oraz umiejętność prawidłowego wypowiedzenia się. Ponadto pojawia się możliwość kodowania prawidłowych wzorców akustycznych głosek systemu fonetycznego języka polskiego.

Wielostronne oddziaływanie bajki na dziecko obejmuje jego potrzeby emocjonalno-poznawcze (potrzeba bezpieczeństwa, zabawy, poznania świata i siebie samego); wartości edukacyjne (wzbogacanie słownika biernego, kształcenie języka mówionego, rozwój wyobraźni, moralności i systemu wartości); wartości terapeutyczne (redukcja lęku). Bajki są zatem wspólnym narzędziem w wychowaniu dziecka. Stanowią płaszczyznę do rozmów na ważne tematy, na które z powodu codziennych obowiązków rodzice często nie mają czasu lub po prostu nie wiedzą, w jaki sposób uczynić to bezpiecznie.

Czarodziejskie słowo, czyli o terapeutycznej mocy bajki

Życie jest pełne rozmaitych niebezpieczeństw, przed którymi pragniemy ustrzec najmłodszych. Nie zawsze jednak rodzice potrafią rozmawiać ze swoimi dziećmi na trudne tematy. W jaki sposób, bowiem uprzedzić je, że są ludzie, którzy mają złe zamiary, że na życie oprócz radości i zabawy składają się także smutki i choroby? Na pewno nie przemilczeniem. Nieocenioną pomocą mogą

okazać się bajki terapeutyczne, które dzięki symbolicznej warstwie tekstowej, w subtelny oraz przystępny dla dzieci sposób, ukazują otaczający świat, tym samym przygotowując do realnego życia (Walczak-Klimek 2021, s. 7). Sformułowanie „terapeutyczne” oznacza charakterystyczne cechy tych bajek, jak również podporządkowane cele (Matyjas 2021, s. 110).

Czym jest przemoc, miłość, zazdrość, adopcja, śmierć, koronawirus? Wspólne czytanie stwarza bezpieczną przestrzeń do bycia razem. Znaczące działanie terapeutyczne ma już samo spędzanie czasu z rodzicami. Niezależnie od tego, jaki temat porusza bajka, dziecko doznaje uczucia przyjemnej, uspokajającej bliskości z jednym z rodziców. Treść bajki pomaga mu w pokonywaniu różnych trudnych sytuacji, a jednocześnie wzmacnia więź pomiędzy dzieckiem a rodzicem, która sama w sobie jest potężnym źródłem poczucia bezpieczeństwa.

Bajki terapeutyczne to utwory adresowane do dzieci, głównie w wieku od 4 do 9 lat, w których świat jest widziany z dziecięcej perspektywy. Pomimo że nierzadko występują tu czarodziejskie postacie, to nie magia pomaga rozwiązywać trudne sytuacje (Molicka 2002, s. 153). Bajki terapeutyczne poruszają zagadnienia i problemy istotne dla dziecka, trudne dla niego emocjonalnie, takie jak na przykład pierwsze dni w przedszkolu, sytuacja zawstydzenia, wizyta u lekarza, walka z chorobą. Ilustrują różne sposoby myślenia o nieprzyjemnych wydarzeniach oraz strategię działania (Chamera-Nowak, Ippoldt 2015, s. 18). Zawierają wzory do naśladowania, nazywania emocji oraz zaznajamiają z możliwościami radzenia sobie z sytuacjami trudnymi w życiu. Utwory te pomagają dzieciom w radzeniu sobie ze zwykłymi, codziennymi problemami. Szczególnie potrzebne są dzieciom cechującym się gotowością do reagowania lękiem, które częściej niż inne wymagają pomocy i ochrony.

Terapeutyczna funkcja bajki polega na redukcji lęku u dziecka poprzez dostarczenie wiedzy o przedmiotach, zdarzeniach, osobach wywołujących lęk, jak również o sposobach działania w sytuacjach trudnych (Molicka 2011, s. 222–224). Czytanie o przeżyciach kogoś podobnego do nas, na przykład dziecka, które choruje, ma podobne lęki i nadzieje, umożliwia doświadczenie zachowań innych i uczenie się reagowania na wywołane emocje. Pozwala bez obaw spojrzeć na swoje problemy i uczy, jak pomagać samemu sobie w stresujących sytuacjach. Poczucie bezpieczeństwa wpływające z faktu, że jakaś sytuacja nie zdarzyła się nam, tylko komuś innemu, sprawia, że możemy się do niej zbliżyć, zrozumieć zarówno ją samą, jak i towarzyszące jej uczucia.

Terapeutyczna moc płynąca z bajek stała się niewątpliwie przydatna w okresie pandemii COVID-19. Bajki tworzone po to, aby uczynić świat bardziej zrozumiałym, dostarczają wiedzy o zdarzeniach wywołujących lęk. Twórczo

rozwijają, pomagają w procesie dorastania do zrozumienia otoczenia. Bajki przypinają skrzydła do ramion i pozwalają oderwać się od rzeczywistości, a później jak z lotu ptaka zobaczyć swoje problemy wpisane w losy bohaterów i znaleźć zasoby w skarbnicy bajki, skuteczne sposoby radzenia sobie. Stanowią pomoc w samodzielnym i twórczym radzeniu sobie w świecie.

Bajki dla terapii odkrył Bruno Bettelheim (1985), głoszący pogląd, że zawierają one klucz do poznania psychiki dziecka. Pomagają dzieciom w uporaniu się z różnymi lękami i wewnętrznymi konfliktami, które stają się ich udziałem w trakcie dzieciństwa. Ich terapeutyczna funkcja możliwa jest z następujących powodów:

- oswajają z sytuacją zagrożenia, tym samym dają poczucie bezpieczeństwa, sprawowania kontroli i pokonywania trudności;
- pozwalają na kompensowanie niezaspokojonych potrzeb, tym samym obniżają napięcie;
- rozwijają myślenie życzeniowe, tym samym stymulują marzenia;
- budują nadzieję i optymizm, tym samym dają siłę do działania (Chamera-Nowak, Ippoldt 2015, s. 15).

Zaplanowane działanie, czyli o procesie badawczym

W czasie zmiany formy organizacyjnej prowadzenia ćwiczeń w semestrze zimowym roku akademickiego 2021/2022 z przedmiotu pedagogika przedszkolna, ze stacjonarnej na zdalną, w celu ograniczenia szerzenia wirusa SARS-CoV-2, zaproponowałam dwóm grupom studentów pierwszego roku pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie napisanie bajki na temat koronawirusa dla 5-letniego dziecka. Prawie wszyscy uczestnicy ćwiczeń wykonali zadanie, powstało 47 bajek. Co jest niezwykle pokrzepiające, ponieważ to ćwiczenie było dodatkowe i nie było za nie żadnej gratyfikacji. Ponadto należy podkreślić, że aktywność związana z pisaniem bajek miała miejsce w momencie znacznego wzrostu liczby zakażeń koronawirusem, co mogło u samych studentów wzmożyć refleksyjność na temat zagrożenia oraz sposobów radzenia sobie z nim.

Zastałam więc źródła wtórne – zbiory danych, będące materialnymi śladami studenckiej działalności. Źródła wtórne to teksty 47 bajek, które niosą ze sobą przekaz. Aby go odczytać, zastosowałam jakościową metodę zbierania danych w postaci przeszukiwania źródeł wtórnych (Rubacha 2016, s. 157–164) i sformułowałam cel badań, dotyczący nie osób badanych, lecz tego, co może się znaleźć w tekście. Bajki potraktowałam jako jednostki analizy. Celem badania

stała się w szczególności identyfikacja, analiza i interpretacja kluczowych elementów napisanych przez studentów bajek. Aby go zrealizować, materiał poddałam analizie zgodnie z zasadami jakościowej metody analizy danych (tamże, s. 260–300). Analiza materiału badawczego została dokonana ze względu na kryterium: treść bajek (identyfikacja, analiza i interpretacja kluczowych elementów napisanych przez studentów bajek). Dane zebrane w toku przeszukiwania bajek (po pierwszym ich przeczytaniu i uchwyceniu tego, o czym są) podzieliłam na fragmenty, którym przypisałam wyłaniające się z nich kody. Procedura kodowania, polegająca na nadawaniu nazw/etykiet fragmentom tekstu, umożliwiła wygenerowanie kategorii istotnych dla celu badań.

Przyjęcie uzasadnionego literaturą przedmiotu założenia, że stosowanie bajek terapeutycznych pozwoli rodzicom otworzyć przed dzieckiem nowe możliwości radzenia sobie z sytuacją trudną, jaką jest pandemia COVID-19, stało się podstawą do realizacji powyższego zadania. Przyszli nauczyciele stworzyli utwory odpowiadające na aktualne kwestie społeczne. Są to utwory, które mogą wykorzystać rodzice w okresie pandemii do rozwijania kompetencji kluczowych swojego dziecka, takich jak budowanie zaufania do świata, siebie i innych ludzi oraz poczucia, że jest się w stanie sprostać różnym zadaniom, które pomogą nie tylko dzieciom, ale również rodzicom. Dzięki nim rodzice wejdą w świat dzieci, a dzieci zrozumieją świat dorosłych. Napisanie bajki studenci traktowali zatem jako tworzenie narzędzia wspierającego edukację dziecka w wieku przedszkolnym w jego naturalnym środowisku – w rodzinie.

Wyłonione kategorie, czyli o wynikach badań

Analiza i interpretacja uzyskanego materiału empirycznego pozwoliła na dokonanie interesujących ustaleń. Procedura kodowania tekstu 47 bajek dała podstawę do wyróżnienia 5 kluczowych elementów (kategorii) napisanych przez studentów opowieści.

Bohater o cechach dziecka

Spśród 47 bajek w 68% (32 bajki) główny bohater to dziecko w wieku przedszkolnym, które boryka się z problemem koronawirusa. Bohater ten znajduje sposób na zrozumienie i rozwiązanie napotkanych trudności. Wybór bohatera, który jest podobny do dziecka (słuchacza utworu), pomaga w procesie identyfikacji. Przeżywanie problemów, przez mechanizm identyfikowania się

z głównym bohaterem bajki, umożliwia rozładowanie własnych napięć, pogodzenie się z trudnościami i nazwanie ich. Mimo, że zdarzenie odbywa się niejako obok, w świecie fikcji literackiej, to pozwala zrozumieć dziecku to, co tkwi bezpośrednio w nim samym. Identyfikacja daje szereg gratyfikacji w postaci zastępczego zaspokojenia potrzeb, kształtowania pozytywnego obrazu siebie, buduje wiedzę przyjmowaną jako własna, a to wzmacnia dziecko wewnątrznie i redukuje jego lęk.

Oprócz bohaterów z realnego życia w bajkach w rolę głównego bohatera wcieliły się postacie fantastyczne (17% – 8 bajek) lub ze świata przyrody (15% – 7 bajek). Osobowość tych postaci wydaje się być zbliżona do cech psychofizycznych przedszkolaka, co sprzyja utożsamianiu się słuchacza utworu z głównym bohaterem. Stymuluje empatię, współbrzmienie emocjonalne wobec tego, co czują. Główny bohater przybrał rolę fantastyczną w postaci: przyjaciół Zdrówko, mały Świrus, smok Koronek, Przybysz nie z tej ziemi, mały Stworek, smok Bazyliszek, kumpel Orest, kosmita Glutek. Ze świata przyrody spotkać można zwierzęta takie jak: miś, zajączek, świnka, niedźwiadek, króliczek, hipopotam, prosiaczek.

Personifikacja zagrożenia

W ponad połowie bajek (51%) wirus nie pojawił się wprost, jako wirus SARS-CoV-2. W 24 bajkach zastosowano środki stylistyczne, które pozwoliły w sugestywny i oryginalny sposób wyrazić myśli i uczucia autorów utworów. Zastosowano w szczególności mechanizm personifikacji zagrożenia, można również odnaleźć pojedyncze przykłady mechanizmu animizacji. Wirus przybrał postać: król (12 bajek), postać fantastyczna (10 bajek), zwierzę (1 bajka), roślina (1 bajka). Te wyniki są spójne z doniesieniami z badań nad bajkami o koronawirusie, jako metodzie radzenia sobie z lękiem przez młodych dorosłych, którymi kierowała na Wydziale Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego Katarzyna Schier (2021). Tam w 63% bajek wirus nie pojawił się wprost.

Przedstawienie wirusa w postaci ludzkiej ułatwia dziecku (słuchaczowi utworu) poradzenie sobie z lękiem, wirus staje się przez to jakby bardziej zwyczajny. I ta zwyczajność łagodzi lęk. Nadanie wirusowi kształtu i cech ludzkich sprawia, że staje się on bardziej konkretny, bliższy. Ponadto należy podkreślić, że postacie fantastyczne, w które wciela się wirus, również mają cechy ludzkie. Wydaje się również, że zdecydowanie trudniej stawiać do walki z mikroskopijnym wirusem, który ogarnia cały świat, być może dlatego wielu autorów bajek zdecydowało

się na zabieg personifikacji zagrożenia. Co więcej, uosobienie jest naturalnym zabiegiem wpisanym w rozwój dziecka w wieku przedszkolnym. Do zabiegów słownych z użyciem personifikacji zachęcamy dzieci od najmłodszych lat, np. w Wigilię, twierdząc, że to właśnie tego dnia zwierzęta mówią ludzkim głosem.

Dychotomiczny podział świata

Postacie w wszystkich przeanalizowanych utworach (47 bajek) są jednoznacznie określone: albo dobre, albo złe. Podział świata na dobry i zły umożliwia dzieciom dostrzeżenie faktu, że ludzie mogą być dobrzy i źli, co pozwala na bardziej racjonalną ocenę zachowania innych (Molicka 2011). Dwoistość natury ludzkiej w przeanalizowanych bajkach jest przedstawiona w przeciwstawnych osobowościach bohaterów, np. miły i przyjazny miś kontra złe kuleczki, zwane koronawirusem, energiczna i wesoła Kasia kontra zły król Covidosław, czy też mądry przyjaciel Zdrówko kontra bardzo niegrzeczny koronawirus. Ponadto od początku wiadomo, kto jest dobry, a kto zły.

Walka dobra ze złem wzrusza dziecko i powoduje jego identyfikację z bohaterem pozytywnym. W procesie tej identyfikacji dziecko przechodzi wszystkie koleje losu z pozytywnym bohaterem i cieszy się wraz z nim, gdy ten odnosi zwycięstwo. Dzięki temu przeżywa sens terapeutyczny bajki, przyswaja określone normy postępowania, staje się wrażliwe na krzywdę i niesprawiedliwość, zyskuje wiarę w siebie, we własne możliwości, uczy się dotrzymywać słowa, wywiązywać z przyjętych zobowiązań, pomagać innym, gdy zajdzie taka potrzeba, wzmacnia przekonanie w dobroć i sprawiedliwość, stając się bogatszym wewnątrznie człowiekiem.

Sprawiedliwy świat

W 83% przeanalizowanych utworów (39 bajek) główny bohater, posługując się określonym repertuarem zachowań, pokonuje problem. Schemat tych bajek jest prosty i zrozumiały, oparty na sprawiedliwych zasadach. Ponadto niesie ze sobą edukacyjne przesłanie. Dziecko zdobywa doświadczenie przez świat bajkowy, gdzie uczy się, jakie wzory zachowania należy zastosować, rozszerza swoją samoświadomość, co sprzyja uczeniu się zachowania w sytuacji trudnej (Molicka 2002). Autorzy bajek rozszerzyli możliwy repertuar zachowań dziecka (słuchacza utworu). Wskazali sposoby pokonania problemu, które niczym dobre uczynki przyczyniają się do zwycięstwa. Przedstawiony przez nich świat

jest sprawiedliwy i rządzony jednoznacznymi regułami. Dobre czyny spotyka nagroda – określone zachowania pokonują wirusa. Ponadto walka z koronawirusem odbywa się w sposób możliwy, realny, a nie za pomocą czarodziejskiej różdżki bądź magicznego eliksiru.

Podtrzymywaniu wiary w sprawiedliwy świat posłużył również mechanizm nadawania przyczynowości pandemii COVID-19. Ktoś zawinił, więc ponosi karę. W 43% utworów (20 bajek) pojawiła się hipoteza na temat przyczyn powstania pandemii. Koronawirus pojawił się, jako: wynik złego zachowania ludzi (8 bajek), przypadek (6 bajek), laboratoryjny eksperyment (6 bajek).

Happy end

Blisko 90% przeanalizowanych bajek kończy się pozytywnie. Wydaje się, że jest to związane z chęcią autorów utworów, aby dziecko uwierzyło w możliwości powodzenia i szczęśliwego rozwiązania problemu. Wiara taka potrzebna jest, aby pomóc pokonać trudności i osiągnąć sukcesy. Postawa głównego bohatera, któremu udaje się przezwyciężyć problem, może stanowić dla dziecka pozytywny wzorzec. Daje nadzieję, że jeśli ktoś umie sobie z czymś poradzić, to może i dziecko też to potrafi (Molicka 2011). Tym bardziej, że główny bohater to postać często podobna do odbiorcy bajki.

Szczęśliwe zakończenie daje radość, zadowolenie, buduje nadzieję, dodaje wiary w siebie, a tym samym buduje zasoby własne dziecka. Happy end w analizowanych bajkach jest różny, oznacza zakończenie epidemii, pokonanie wirusa, zdjęcie kary. Ponadto warto dodać, że utwory, którym nie towarzyszyło pozytywne zakończenie, wcale nie kończyły się źle, one zwyczajnie nie miały zakończenia (5 bajek).

Zakończenie, czyli o bajkach, dzieciach i rodzicach

Dzieci wyglądają podobnie jak dorośli. Mają usta, uszy, nosy, nogi, ręce. Mówią tym samym językiem. Nietrudno, zatem przyjąć założenie, że myślą tak jak dorośli. Ale tak nie jest. Większość z rodziców przekonuje się o tym, kiedy kilkuletni próbuje się coś cierpliwie i racjonalnie wytłumaczyć. Niezależnie od tego, jak niepodważalne są jego argumenty, nie jest w stanie przekonać przedszkolaka, że pod jego łóżkiem nie ma potwora. Pomocą służą tu bajki (Brett 2011a, s. 24). Kiedy chcemy, aby dziecko w wieku przedszkolnym coś zrozumiało, warto zrobić to w języku, który świetnie rozumie i który najlepiej

do niego przemawia – w języku wyobraźni. Wyobraźnia i związana z nią sytuacja „na niby” stają się swoistym azylem dla przeżywania sytuacji problemowej przez dziecko.

Mając na uwadze rozwój emocjonalny własnego dziecka, jego dobre rozumienie siebie samego i otaczającego świata, warto zadbać o kontakt dziecka z bajką. Na pewno może ona pomóc w nauce języka uczuć i bycia razem w rodzinie.

Bajki terapeutyczne, napisane przez przyszłych nauczycieli, to historie niezwykle, świadomie tak skonstruowane i napisane, by dzieci odnajdywały w nich część siebie, swoich uczuć, emocji, konkretnych problemów, z którymi się borykały w czasie pandemii COVID-19. Główny bohater przypomina ich samych, a wirus, nierzadko przedstawiony w postaci ludzkiej, jest możliwy do pokonania.

Dzieci mogą utożsamić się z bohaterem i przeżyć z nim daną historię, pozostając jednocześnie w bezpiecznym miejscu – w domu, w ramionach mamy lub taty. Przeanalizowane bajki mają aspekt edukacyjny. Zawierają wiele wskazówek, co można zrobić, aby poradzić sobie z problemem. Te wskazówki to nie tylko podpowiedzi dla dziecka, ale także wskazówki dla rodzica w tłumaczeniu niezrozumiałych dla dziecka zjawisk.

Spośród wielu gatunków literackich bajki zajmują wyjątkowe miejsce w literaturze, a ich rola w rozwoju dzieci jest właściwie nie do zastąpienia. Bajki to najbliższe dziecku utwory, w których świat realny miesza się z fantastycznym i razem tworzą zrozumiałą rzeczywistość. Wędrowniki po wymyślonych krainach są źródłem życiowej wiedzy oraz pretekstem do rozmów i poszukiwań odpowiedzi na nurtujące dzieci pytania. Bajki zapewniają rodzicom proste i naturalne narzędzie pracy edukacyjnej. Dodają rodzicom siły, a ich rosnąca pewność siebie oddziałuje również na dziecko. Bajki są pomostem pomiędzy przestraszonym dzieckiem, a rodzicem, który chce pomóc, ale czasem nie wie jak.

BIBLIOGRAFIA

- Bettelheim B. (1985), *Cudowne i pożyteczne. O znaczeniu i wartościach baśni*, Warszawa: Wydawnictwo W.A.B.
- Brett D. (2011a), *Bajki, które leczą*, część 1, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Brett D. (2011b), *Bajki, które leczą*, część 2, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Chamera-Nowak A., Ippoldt L. (2015), *Bajka jak lekarstwo*, Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

- Matejczuk J. (2014), *Opieka i wychowanie. Wiek przedszkolny*, Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Badań Edukacyjnych.
- Matyjas B. (2021), *Znaczenie bajkoterapii w okresie dzieciństwa w opinii nauczycieli przedszkola*, „Studia Pedagogiczne. Problemy społeczne, edukacyjne i artystyczne”, doi: 10.25951/4668.
- Molicka M. (2002), *Bajkoterapia. O lękach dzieci i nowej metodzie terapii*, Poznań: Wydawnictwo Media Rodzina.
- Molicka M. (2011), *Biblioterapia i bajkoterapia. Rola literatury w procesie zmiany rozumienia świata społecznego i siebie*, Poznań: Wydawnictwo Media Rodzina.
- Molińska M., Ratajczyk A. (2014), *Edukacja przedszkolna*, Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Badań Edukacyjnych.
- Murawska B. (2014), *Edukacja wczesnoszkolna*, Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Badań Edukacyjnych.
- Rubacha K. (2016), *Metodologia badań nad edukacją*, Warszawa: Wydawnictwo Editions Spotkania Spółka.
- Schier K. (2021), *Bajki o koronawirusie*, Wydział Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego, https://covid.psych.uw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/50/2021/03/Raport_bajki_o_koronawirusie.pdf(dostęp: 20.12.2021 r).
- Walczak-Klimek M. (2021), *Nie znam cię i inne bajki profilaktyczne*, Kraków: Wydawnictwo Impuls.

STRESZCZENIE

W niniejszym artykule przyjęto uzasadnione literaturą przedmiotu założenie, że stosowanie bajek pozwoli rodzicom otworzyć przed dzieckiem nowe możliwości radzenia sobie z sytuacją trudną, jaką stała się pandemia COVID-19. Stanowiło ono podstawę do realizacji zadania badawczego. Przyszli nauczyciele, studenci pedagogii przedszkolnej i wczesnoszkolnej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, stworzyli 47 bajek o koronawirusie. W dyspozycji bodźca pisarskiego zawarta była preferencja dotycząca odbiorcy utworu – pięcioletniego dziecka. Bajki potraktowano jako jednostki analizy. Celem badania stała się w szczególności identyfikacja, analiza i interpretacja kluczowych elementów napisanych przez studentów bajek. Aby go zrealizować, materiał poddano analizie zgodnie z zasadami jakościowej metody analizy danych. Procedura kodowania tekstu 47 bajek dała podstawę do wyróżnienia 5 kluczowych kategorii analizy i interpretacji napisanych przez studentów bajek. Są nimi: bohater o cechach dziecka, personifikacja zagrożenia, dychotomiczny podział świata, sprawiedliwy świat, happy end.

SŁOWA KLUCZOWE: bajka, bajka terapeutyczna, dziecko przedszkolne, pandemia COVID-19, rodzina

SUMMARY

This article adopts the assumption, justified by the literature on the subject, that the use of fairy tales will allow parents to open up new opportunities for their children to cope with a difficult situation, such as the COVID-19 pandemic. It became the basis for the implementation of the research task. Future teachers, students of the preschool and early childhood education at the University of Warmia and Mazury in Olsztyn, created 47 fairy tales about the coronavirus. The writing stimulus included a preference for the recipient of the work – a 5-year-old child. Fairy tales were treated as units of analysis. The aim of the study was to identify, analyze and interpret the key elements of fairy tales written by students. In order to implement it, the material was analyzed in accordance with the principles of the qualitative data analysis method. The procedure of coding the text of 47 fairy tales gave the basis for the distinction of 5 key categories of analysis and interpretation of fairy tales written by students. They are: a main character with the characteristics of a child, a personification of a threat, a dichotomous division of the world, a fair world, a happy ending.

KEYWORDS: COVID-19 pandemic, fairy tale, family, preschool child, therapeutic fairy tale